

K odstranjenju napak bi lahko veliko prispevalo raziskovanje in poučevanje zvrsti. Pri takem poučevanju bi se povezovala sistem in uporaba sistema v poslovnih besedilih. Če učimo samo sistem (glasove, oblike, skladnjo, besedni zaklad), ga učenec sam od sebe ne zna uporabljati, kaj šele da bi ga lahko uporabljal tako, kot zahteva zvrst. Tudi metoda popravljanja učenčevega jezika ne zadošča v strokovnih šolah; z njo se lahko nauči kvečjemu osnov jezikovnega sistema.

Absolutnih ocen izraznih sredstev ali načinov se je treba izogibati, ker navadno ne dajejo dovolj uporabnega znanja ne za poslovni jezik, ne za druge zvrsti. Tako pove navodilo, da trpnika slovenščina nima rada, premalo; treba je jasno povedati, v katerih primerih oziroma v katerih besedilih je to izrazno sredstvo neobhodno potrebno oziroma primerno. Ker poslovni jezik ni enoten, bi bilo treba za vsako področje ali pa vsaj za važnejša področja posebej preštudirati izrazna sredstva in načine in določiti njihove vrednosti.

Poleg sproti citiranih del je treba omeniti še tole uporabljeno ali delno uporabljeno literaturo: Danijel Andolšek, Helena Furlan, *Poslovna korespondenca*, Ljubljana 1967; Alois Jedlička, Věra Formánková, Miloslava Rejmánková, *Základy české stylistiky*, Praga 1970; Halina Kurkowska, Stanisław Skorupka, *Stylistyka polska*, Varšava 1959; Jozef Mistrík, *Stylistika slovenského jazyka*, Bratislava 1970; številne članke o poslovnem jeziku v revialnem in dnevnem tisku in vrsto splošnih del, ki govore tudi o funkcijski razčlenjenosti knjižnega jezika.

NA ROBU SRBOHRVATSKEGA (IN SLOVENSKEGA) ETIMOLOŠKEGA SLOVARJA

3

Sbh. *maljiv*, sln. *maleti* in podobno

Pri Skoku, ERHS II 365, dobimo brez poizkusa razlage geslo *mâlživ* »slabunjav, (čovjek, žena, dijete), za koje se lepi svaka bolest« s pripombo, da se rabi v Srbiji. Enako osamljeno je sln. *maléti* »postati slabo«, npr. *mali mi pred očmi* »es wird mir dunkel vor den Augen«, *malelo mi je, noge me niso več mogle nositi* (Pleteršnik, SNS I 545). Drugi pomeni so še »fackeln, herumschwärmen«, *omaléti*, *zmaléti* »vermagern« in verjetno spada zraven tudi *zmaličiti* »verderben«.

Ker navaja Pokorny, VWb, str. 716 dalje, kar osem homonimnih osnov **mel-* poleg dveh **smel-* s številnimi prevojnimi alternacijami in z različnimi determinativi, je dokaj težavno natančneje opredeliti vrsto izoliranih besed v posameznih slovanskih jezikih. Tako je npr. sln. *mléviti*, *mlévím* »hin und her bewegen, hin und her wetzen« (Prekmurje) zaradi pomena laže povezati z gr. *mellō* »zögere« (pri Pokornyju je to **mel-* 3) kakor z r. *molovítb* »scheinen, vorkommen« (tako Torbiörensso, LM I 98), kar bi bolj spadalo k **mel-* 8 pri Pokornyju, prim.

sln. *moleti, moliti* »hervorragen, hinstrecken«, sbh. *izmoliti* »hervorzeigen«. Z gr. *mellō* »zögere« je Machek, Zbornik Dečev 51, povezal tudi češko frazo *mele me to*, ki pomensko popolnoma ustreza gr. *mellei moi* »es liegt mir am Herzen«. Pri osamljenem sln. *mlétavica* »das Ziehen im Körper vor dem Fieberanfall« je mogoče izhajati samo iz polne stopnje **mlōi-* v primerjavi s sbh. *mlitavica* »slabost« (Lika) poleg *mlitav, mlītati* iz **mlēi-* ali **mlī-*. Pokorny, VWb 717, povezuje s to osnovo tudi ukr. *mlity* »vergehen«, kavz. *mloity* »Übelkeit erregen«. Žal pa te oblike glasoslovno še niso do kraja pojasnjene. Rusko *mletʹ* »ohnmächtig werden, erstarren«, blr. *mlecʹ* »obmiratʹ, mletʹ« poleg *mlosna* »durno, tošno« in *mljavy* »tomnyj, rasslablennyj« *mljavascʹ* »iznemoženie ot žary« je težko spraviti na skupni imenovalec **mʹdʹlʹ*, sln. *medel* (Berneker, SEW II 64; Vasmer, REW II 141; Machek, EŠČ² 365). Nič manj jasno ni sln. *mléden, omlédem* »fade« sbh. *mlēdan, mlīdan* »mager, schwach«, *mlēdniti* »schwach werden« poleg r. *meledítʹ* »dunkel vor den Augen werden«. To razlagajo nekateri raziskovalci kot metatezo k **mʹdʹlʹ* (Miklošič, EW 206; Vasmer, REW II 114; Machek, EŠČ 365), drugi s sti. *mlāti* »wird weich« (Berneker, SEW II 64). Iljinskij, IORJ XXII 196, je suponiral prevoj k **molđʹ* »mlad«. Skok, ERHS II 442, navaja še druge poizkuse razlage. Skok prišteva k *mledan* tudi fitonima *mlédan, smléd, smlednica*. To je verjetno e-jevska stopnja k **smʹldʹ*, sln. *smulje, cmulje* »bičje«, *smolje* »brinje« (avtor, Eseji 82), lit. *mėldas, meldā, maldas* »bičje« iz ide. **meldh-*, polna stopnja **molđʹ* »mlad«. Ramovš, pri Plešič Geogr. vestnik IX 42, je iz suponiranega **smlēdʹ* (= *omleden*) »slabo zaraščen gozd« izvajal tpn. *Smlednik*. Historični zapisi 1136 *Fledinich*, 1214 *Vlednich*, 1228 *Vlednic*, itd. govore za *(sʹ)*vlēdʹnikʹ*. Trstenjak, Novice 1859, 76, navaja po J. Zupanu apelativ *smled* »stražišče, die Warte«. To je iz **sʹvlēdʹ*, staro **ϰloid-*, prim. got. *wlaiton* »sich umsehen, suchen«, kar je ohranjeno v sln. *pole* »glej« (Trub., Dalmatin), *polej* (v 18. st.), danes *lej* < **vlēdati*. Verjetno izposojeno iz nekega vzhodnogermanskega jezika. Prehod *svl-* v *sml-* ni osamljen v slovenščini, sln. *osmleda, osmeleda* »Brandfleck, Brandstätte, Ruine« iz **svléd-*, stvn. *swelzan* »brennen«. Verjetnost medsebojnega križanja več različnih osnov otežkoča analizo. Pri osamljenem slovenskem *omlájati se* »schmeicheln« (Podkrnci) se npr. vsiljuje rekonstrukcija **molđ-*, prim. gr. *maldhainō* »erweiche«, *maldhōn* »Weichling«, toda sln. *meljûšnik* »ein verzärtelter Mensch« (Ljubušnje) je bliže lit. *smailūs* »leckerhaft, schmeichlerisch« (poleg *smalsūs, smilūs* iz **smēil-*).

Sbh. *mùnitva* »prijevara, lukavstvo« (Dalmacija) je gotovo psl. **mʹln-*, prim. sln. *mòlnjen, múnjen, mólnjav* »betäubt, etwas dumm«, lit. *pasimùldyti* »irren«, let. *mùldēt* »herumirren« (avtor, Eseji 126). Vprašanje pa je, če je mogoče iz iste osnove izhajati tudi pri *mùnitva* »vrsta« (BiH), saj tretje *mùnitva* »dronjici, tralje« (Lika) kaže na drugo **mʹld-*, prim. sti. *mrđnāti* »zerdrückt, reibt«, **amalđýnō* »zerstöre« in se ujema s predhodnjim Skokovim geslom *raz-mùndati se* »razplesti se, razstaviti se« (Lika). Na drug način pa je iz osnove **mel-* »mleti« tvorjeno sln. *mélša* »veha pri zelju« (Plužna).

Za jezikoslovca je dragoceno spoznanje, da mora že pri primerjavah med južno-slovanskimi jeziki posejati daleč nazaj, včasih celo v pred(baltsko)slovansko obdobje. Za enak ali vsaj razumljivo vzporeden pomenski razvoj najdemo pri isti osnovi različne prevojne stopnje in determinative. Presenetljive so podobnosti z baltskimi jeziki, ki jih je treba brezpogojno upoštevati brez ozirov na severno-

slovanske jezike. Tako ustreza slovenski frazi *noga mi melje* »der Fuss ist mir eingeschlafen« skorajda dobesedno litavsko *kójas mielinu* »die Beine sind mir eingeschlafen«. Fraenkel, LEW 449, razlaga glagol *mielinti* »einschlafen, empfindungslos werden« s pomenskim prehodom iz »zu Gips werden, verkaltet« k *miēlas* »Gips«. Toda sln. *mavec* (Pleteršnik navaja tudi dubletc *mavec*) »Gips« (gorenjsko) kaže na redukcijsko stopnjo **mьlьcь* poleg csl. *měľь* »Kalk«, r. *mel* »Kreide«. Enaka stopnja je v lit. *smiltis* »Sand«, letskemu *smalks* »fein, in kleinen Teilen« pa ustreza sln. *mol* »Sand« (dolenjsko).

Zaradi sln. *mavec* »Flocke, Stückchen Baumwolle, *mavček* »Eriphorum«, *mavka* »Flaumköpfchen des abgeblühten Löwenzahnes, Pflanzenflaum, Anemone montana« (Dutovlje, Kras), *mavčica* »Kätzchen auf Bäumen, *Stipa pennata*« (Knežak) ne moremo verjeti niti Bernekerju (SEW II 12), niti Skoku (ERHS II 364), da bi bilo sbh. *malje* »Flaum, Milchhaar«, *maljav* »flaumig« izposojeno iz ngr. *maliá* »Zote, Flocke«. Pravilneje sta Miklošič (EW 181 jun Prellwitz (GEW 280) sklepala na sorodstvo s stgr. *mállós*, lit. *milas* »Tuch«. Izhajati je treba iz psl. **mьlьcь*, **mьlьje* in če bi Vasmer (RFV LVIII 420; Griech. Lehnw. 94) poznal slovenske oblike, ki jim lahko dodamo še mak. *movliv* »maljav«, *movlivost* »maljavost«, ne bi čutil potrebe, da popravlja Miklošiča. Zanimiv je areal te besedne družine, slovenski Kras in Srbija, Makedonija. Baltsko sorodstvo pa ima tudi sbh. *mrlj(m)*, *mrlja* (f.) »Fleck«. Ker navaja Pleteršnik dial. oblike *marlja* »Schmutzgefleck«, *marljati* »beschmutzigen«, tudi sln. *mrlja* ne bo izposojeno iz sbh.; za etimologijo nam bolje ustreza lit. *mūrinas* »beschmutzt«, *murióti*, *mūrdyti*, let. *murīt* »beschmieren« kakor Štrekljeva razlaga iz bavarskega *Merl* »Fettfleck« (Lwk. 38) ali Skokova (ERSH II 469) iz *prljati*, *brljati*.

Pozornost zasluži primerjava med sln. *mel* (m.) »Art Eiche«, adj. *melov*, *meljév* (Goriška Brda, Kras) in sbh. *beo mlak* »Art Eiche« (Kosovo). Skok, II 446 (zadnja vrsta gesla *mlak*), pravi, da to ne spada k *mlak* »lau, lauwarm«. Sln. *mel* »Quercus« spada kakor albansko *malenë* »Ulmus« k **mel-* 6 pri Pokornju, s pomonom »temne, umazano zamolke barve« z varianto **smel-*, gr. *melē* »Fraxinus«, lit. *pasmėlti* »postati zamolke barve« (Pokorny, VWb 969). Sln. *zamólkel* »dunkel, mat« iz *(*s*)*mьlk-* in sbh. *beo mlak* »Quercus« iz *(*s*)*molk-* govori za domnevo, da Pokornju ne bi bilo potrebno ločiti niti **smel-* 1 »langsam verbrennen, schwellen« od **smel-* 2 »staubfarben«. Sln. *mlečje* »Eisenschlacke« (Železniki) iz *(*s*)*melk-*, sln. *miljava* »Glut, glühende Kohle« (Drežnica) iz **smēl-*, sln. *mólkel* »heiser«, sbh. *promúci* »heiser werden« iz *(*s*)*mьlk-*, govore za to, da je tudi sbh. *mlak*, mak., blg. *mlak*, sln. *mláčen* »lau, lauwarm« iz *(*s*)*molk-* (avtor, Linguistica VIII 66). Homonimno sbh. *mlak*, mak. *mlak*, sln. *mlaháv* »schwach, schlaf« pa seveda lahko ohrani svojo dosedanjo etimologijo iz **mlāk-*. Ni pa to potrebno; že Miklošič, EW 189, je sbh. *mlak* v obeh primerih povezoval z lit. *nu-smelkti* »flaccescere«, let. *smalk's* »subtilis«, kar je Strachen, IF II 370, (pri Skoku je pomotoma kot avtor naveden G. Meyer) povezoval z **mlāk-*, toda Fraenkel, LEW 843, izhaja iz **smel-k-* »schwellen«. Zaradi pomenskega razvoja v baltskih jezikih, lit. *smólkti* »schmerzen, stechen«, *smilkti* »Leibschmerzen bekommen, starr werden, erstarren«, *smilksi* »es sticht in den Beinen«, let. *smēlkt* »andauernd, nicht stark schmerzen«, *smilkstēt* »ein wenig schmerzen« in z zvenečim determinativom lit. *smelgti* »verkümmern lassen, betauben, gefühllos machen«, let. *smelgt* »schmer-

zen« ni nobenega resnejšega pomisleka, da pri sln. *maléti* in sbh. *máljiv* ne bi izhajali iz *(s)mōl-. Pri sln. *mali se mi pred očmi* je mogoče misliti celo na »megli se mi pred očmi«; prim. s kratkim vokalom lit. *smalkas* »Rauch, Dunst, Dampf«.

France Bezlaj

Filozofska fakulteta v Ljubljani

4

Sln. dial. *mávek*, sbh. dial. *zámavica*

V Linguistici VIII/1 (1966-68), str. 66, je prof. F. Bezlaj obravnaval koren *(s)mel- »langsam und rauchend verbrennen, schwellen« v baltskih in slovanskih jezikih. Iz dolge prevojne stopnje /*(s)mōl-/ je s pridržkom izvajal tudi sln. dial. besedi *zamálka* in *od(i)málka* »eine angeschwollene Lymphdrüse am Halse«. Besedi sta znani na Krasu in v Dornberku.

Pleteršnik (I, 557) ima iz Goriških Brd tudi besedo *mávek* z enakim pomenom (viseč otòk, otekla bezgavka). Pri njej ne moremo izhajati iz korena *(s)mel-, ker etimološki -l- v tem položaju ne more dati -v-, in je zato treba iskati novih pri-merjav.

Pokorny, IEW, 756, navaja ide. koren *nāu- (s prevojnima stopnjama *nəu- in *nu-), ki pomeni 1) smrt, mrlič, truplo 2) do onemoglosti izmučiti, zgruditi se od utrujenosti¹. Koren najdemo v več indoevropskih jezikih: got. *naus-* »mrlič«, let. *nāve* »smrt«, lit. *nōvyti* »ubiti« itd. Poznajo ga tudi slovanski jeziki: csl. *navb*, *nyti*, r. *navb*, ukr. *mavki*, č. *náv*, *unyti*, *unaviti*, sln. *navje*, *movje*, *mava*, *unaviti* itd. Poznajo pa tudi nazaliziran koren: csl. *no^Nditi*, *no^Nžda*, p. *ńędza*, sln. dial. *na-nojati se* »ponujati se« (Bela krajina). Zelo zanimivo je č. *návní kost* (z mnogimi narečnimi inačicami)², r. *navbja kostočka* (Orel, Kaluga in južno), lit. *novės kau-las* v pomenu »ganglion, bulasta zatrdlina na kitah rok in nog«, kar izpeljujejo iz *nāu (Machek², 391; Fraenkel I, 509). Dalj v svojem slovarju (II, 397) navaja verovanje o takih izrastkih. Menili so, da nastanejo, če kdo na dan mrtvih (navij denb) prepleza ograjo, so pa vzrok nesreče in smrti. Vsekakor pomenijo bolezensko tvorbo. Fraenkel, ibid., navaja toh. A *nwām* »bolan«. Zaradi tega bi bilo najboljše tudi pri sln. *mávek* (<**mavbkb*) izhajati iz korena *nāu- s pomenom »bolan, nevarno bolan«. Razmerje med *m-* in *n-* srečamo tudi pri sln. *navje*, *movje* in ukr. *mavki*, oboje v pomenu »duša nekrščenega otroka«. Najbolj verjetno je tudi besedi *zamálka* in *odimálka* treba izpeljati iz tega korena (s tem se strinja tudi prof. Bezlaj). Pisava -l- namesto pričakovanega -v- je pri osamljeni besedi lahko zgolj naključna ali pa hiperkorektna. V sln. je namreč izgovor etimološkega -l- in -v- pred soglasnikom že od 17. st. enak. Praoblika bi se torej glasila

¹ V. N. Toporov, LP VIII, 194d., meni, da je treba izhajati iz ide. korena *Hten- / *Hen-.

² Sln. te zveze ne pozna, za isti pojem pa rabi pomensko paralelo *mrtva/morska kost*, sh. *mrtva kost*, mak. *mrtva koska*, bolg. *mrtva kost*, p. *martwa kostka*. Pridevnik *mrtev* ima reducirano stopnjo korena, ki jo kažejo vsi primeri. Pozornost zbujata sln. *morska kost*, ki nima nobene zveze z *morjem*. To je 0-stopnja korena *mer- »mreti«. Iz nje je bil po vsej verjetnosti tvorjen samostalni (morda **morb*/_ṛ; prim. sln. *mör,-a* »das Sterben, die Pest, die Seuche«), iz njega pa bi se šele drugotno razvil pridevnik s pripono -*ṛskb*, **morṛskb*.

**zamav*ka in **ot(d)z*amavka. Za in *od(i)*-sta predponi, -i- v *odimalka* je lahko drugoten. Zanimivo je, da imajo vse tri besede tudi enako pripono.

Ni pa popolnoma jasna sh. *zámavica* »vrtoglavica«, znana iz Risnja. Broz in Iveković jo v slovarju (II, 792) povezujeta z *omaja* in *mahati* ter opozarjata na sinonima *omamica*, *vrtoglavica*. Natančnejši podatki o razvoju glasov v Risnju mi žal niso dostopni, a na splošno prav ta del sh. ozemlja ne pozna prehoda *h > v*, ampak ohranja *h*. Zaradi tega je razlaga besede iz *zamahati* negotova. Nejasnosti ne povečujejo mak. oblike *zamava*, *zamavta* »zamahati, zanihati« (-v- je tam lahko iz -h-), ampak č. *mávati*, slk. *mávat'*, dl. *mawaš*. Machek², str. 335, razlaga to kot frekventativ glagola *majati* »kimati, gugati, majati«. Zaradi akcenta na prvem zlogu v *zámavica* smemo domnevati, da je izpeljana iz glagola **zamaviti*, ki bi bil lahko tudi iz korena **nāu-* z začetnim *m-* v pomenu »slabo postati«.

Alenka Šivic-Dular
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Zapiski, ocene in poročila

SRBSKI OTROŠKI SLOVAR

V skoraj vsakem boljšem učbeniku psihologije se najdejo podatki, kako postopoma narašča otroški besedni zaklad. Vendar so ti podatki navadno povzeti iz raziskav v tujih jezikih ali pa so narejeni na osnovi besedišča le nekaj otrok. Vera Lukić, sodelavka inštituta za pedagoška raziskovanja v Beogradu, pa se je lotila obsežnega dela. Na osnovi pismenih izdelkov približno enega odstotka srbskih otrok od 2. do 8. razreda osnovne šole je sestavila *Aktivni pisani rečnik učenika u osnovnoškolskom uzrastu*. Iz spisov 8147 učencev je nabrala 1 324 493 vseh besed (tekočih besed), od tega pa je bilo kar 14 754 različnih besed (leksemov).

Ugotovila je, da se med osnovnim šolanjem učencem besedišče skoraj potroji. Po razredih uporabljajo učenci takole število različnih besed:

- 2. razred 3 398
- 3. razred 5 123
- 4. razred 3 852
- 5. razred 5 605
- 6. razred 6 043
- 7. razred 7 562
- 8. razred 8 703

Največji porast besedišča se kaže med 2. in 3. razredom in med 7. in 8. razredom, pač pa se je pojavil nepričakovan upad besedišča med 3. in 4. razredom, ki ga avtorici

ne zna pojasniti. Presenetljiva je tudi ugotovitev, da ni kake občutne razlike v obsegu besedišča podeželskih in mestnih otrok. Seveda iz te raziskave še ne moremo z gotovostjo vedeti za besedišče posameznega povprečnega učenca. Vendar avtorica domneva, da celotno besedišče posameznega učenca (aktivno in pasivno) ne more biti dosti manjše od aktivnega besedišča cele populacije učencev.

Radovednost nas je prisilila, da smo si izpisali iz slovarja sto najbolj pogostnih besed. Te so naslednje: biti, i, sebe, da, u, ja, on, na, kad, a, ne, jedan, koji, mi, moj, dan, sav, taj, kuća, hteti, ići, od, ali, šta, doći, sneg, imati, dete, svoj, lep, videti, počti, otići, početi, mali, kao, škola, mnogi, po, iz, tako, čovek, posle, do, stići, velik, reći, kod, selo, pa, drugi, naš, kako, neki, drug, igrati, prvi, šuma, naj, samo, još, moći, kroz, padati, ti, onda, visoko, ovaj, godina, pasti, sad, grad, izaći, put, mama, gde, več, čuti, svaki, beo, sunce, tata, tad, o, majka, tu, uzeti, gledati, ući, dalek, sankati se, druga, rica, sanke, voda, dok, dati, brzo, mesto, krenuti, ostati.

Razumljivo je, da so v tem seznamu na prvem mestu sintaktično pomembne besede in da se šele nato uvrščajo razni za otroke zanimivi glagoli, pridevniki in samostalni-